

Garlicki, Andrzej

"Revolutionary Organizations and Revolutionaries in Interbelum Poland. A Bibliographical Biographical Study", Gabriele Simoncini, 1992; "The Communist Party of Poland 1918-1929. A Study in Political Ideology", Gabriele Simoncini, 1993 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 86/2, 247-248

1995

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Gabriele Simoncini, *Revolutionary Organizations and Revolutionaries in Interbellum Poland. A Bibliographical Biographical Study*, The Edwin Mellen Press 1992, s. XI+278; Gabriele Simoncini, *The Communist Party of Poland 1918-1929. A Study in Political Ideology*, The Edwin Mellen Press 1993, s. 270.

Gabriele Simoncini, biele władający językiem polskim, był przez kilka lat stypendystą włoskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Polsce, co pozwoliło mu na gruntowne zapoznanie się ze źródłami i literaturą dotyczącą ruchu robotniczego w Polsce w okresie międzywojennym. Rezultatem była przedstawiona na Uniwersytecie w Pizie w 1982 r. rozprawa doktorska pt. „Teoria e prassi nei consigli operai polacchi del 1918-1919”. Po ukazaniu włoskiego doktoratu autor kontynuował badania nad ruchem robotniczym w Polsce, szczególnie interesując się działalnością Komunistycznej Partii Polski. W rodzinnej Wolterze (Toskania) stworzył bardzo wartościowy zbiór reprodukcji dokumentów archiwalnych uzupełniany kartotekami biblio- i biograficznymi.

Pierwsza z omawianych tu pozycji, zawierająca bibliograficzne informacje dotyczące rewolucyjnych organizacji i ich członków w międzywojennej Polsce jest pracą pionierską. Zawiera ona ponad 3 tysiące zapisów pozycji wydanych przede wszystkim w języku polskim, ale również w głównych językach europejskich oraz informacje bibliograficzne dotyczące ponad 600 działaczy ruchu komunistycznego w Polsce. Simoncini wykonał ogromną pracę, która powinna być wykonana przez Wydział Historii Partii, przemianowanej później na Zakład Historii Partii, a wreszcie na Archiwum KC PZPR. Niezależnie od nazwy instytucja ta była w strukturze partyjnej wysoko umocowana posiadając uprawnienia Wydziału Komitetu Centralnego.

Część pierwsza, zatytułowana Organizacje Rewolucyjne, obejmuje Komunistyczną Partię Polski (122 strony), Komunistyczną Partię Górnego Śląska, Komunistyczną Partię Galicji Wschodniej (po angielsku błędnie nazwanej Communist Party of Western Galicia), Komunistyczną Partię Zachodniej Ukrainy, Komunistyczną Partię Zachodniej Białorusi, Białoruską Włościańsko-Robotniczą Hromadę, Niezależną Partię Chłopską, Zjednoczenie Lewicy Chłopskiej Samopomoc, Kombund, Cukunft, Polską Partię Socjalistyczną — Lewicę oraz osobno obchody pierwszomajowe, Czerwoną Pomoc w Polsce, procesy i wspomnienia więzienne, Rady Delegatów Robotniczych i Żołnierskich. Podział ten jest zasadny i ułatwia korzystanie.

Część druga — jak już wspomniano — zawiera informacje bibliograficzne dotyczące ponad 600 działaczy komunistycznych. Są to najczęściej nekrologi lub wspomnienia pośmiertne, ale również obszerniejsze teksty z „Polskiego Słownika Biograficznego”, „Słownika Biograficznego Polskiego Ruchu Robotniczego” i działu biograficznego „Z Pola Walki”.

Studium bibliograficzne Simonciniego obejmuje lata 1918-1990, wymagałoby więc uzupełnień dla lat ostatnich. Byłyby one jednak niewielkie ponieważ bardzo wyraźnie zmniejszyło się zainteresowanie historyków dziejami ruchu komunistycznego, nie wspominając już o całkowitym zaniku publikacji wspomnieniowych, popularyzacyjnych, rocznicowych, pośmiertnych itp. Omawiane studium — jak stwierdza autor — powstało na marginesie wieloletnich badań nad dziejami KPP, których celem było przygotowanie historii KPP. Na razie otrzymaliśmy część pierwszą obejmującą lata 1918-1929.

Praca ta ma dużą wartość ponieważ umożliwia czytelnikowi nie władającemu językiem polskim zapoznanie się z dość istotnym fragmentem międzywojennych dziejów Polski. Dotychczas mógł to uczynić jedynie sięgając do książki M.K. Dziewanowskiego pt. „The Communist Party of Poland: An outline of History” (Cambridge, Mass 1959), której wartość dzisiaj jest bardzo niewielka.

Simoncini podzielił książkę na pięć rozdziałów, w których kolejno omawia walkę rewolucyjną w latach 1918-1920, ewolucję strategii w latach 1920-1923, II Zjazd 1923, jako przejaw konsolidacji ideowej, proces tzw. bolszewizacji partii w latach 1923-1925 i wreszcie walkę frakcyjną lat 1926-1929. Zastosował więc układ chronologiczny, co wydaje się rozwiązaniem najbardziej zasadnym. Starannie wykorzystał dostępne w Polsce źródła archiwalne, publikowane dokumenty, prasę partyjną i literaturę naukową. Nie miał dostępu, bo gdy przygotowywał książkę było to niemożliwe, do archiwum III Międzynarodówki. Mimo to jednak — i jest to niewątpliwie zaletą książki — wielokrotnie podkreśla ścisły związek procesów zachodzących w KPP z walkami wewnętrznymi w łonie Międzynarodówki Komunistycznej. To, że KPP nosząca w swej nazwie określenie „sekcja polska III Międzynarodówki” musiała wykonywać dyrektywy formułowane w Moskwie jest rzeczą po-

wszechnie znana. Simoncini idzie jednak krok dalej starając się pokazać wpływ prowadzonej przez Stalina walki z Trockim, Zinowiewem i Bucharinem na linię III Międzynarodówki, a tym samym i KPP. Dostępne obecnie dla historyków archiwa III Międzynarodówki powinny umożliwić pogłębienie tych fragmentów książki. Być może też, że pozwolą ustalić takie podstawowe kwestie, jak np. liczebność partii czy źródła finansowania jej działalności. W kwestiach tych wciąż posługujemy się szacunkami i przypuszczeniami.

Simoncini bardzo mocno podkreśla brak ideowej i organizacyjnej jedności KPP. W przeciwieństwie do innych partii komunistycznych, które powstawały w rezultacie rozłamów w partiach socjalistycznych — powstała ona w rezultacie zjednoczenia dwóch wyrazistych ideowo partii. Żadna z nich nie była partią leninowską i owe odrębności ideowe długo jeszcze dawały o sobie znać. Simoncini stwierdza, że KPP nie tylko nie była partią leninowską, ale w wielu wypadkach stawała na pozycjach antyleninowskich (s. 235). Od samego początku w jej kierownictwie istniały głębokie podziały ideologiczne, które w latach 1926-1929, w okresie walki frakcyjnej „mniejszości” z „większością” doprowadziły w praktyce do rozłamu w KPP.

Simoncini podkreśla, że KPP dzieliły nie tylko spory ideowe, ale również z powodów organizacyjnych skuteczność działania partii pozostawiała wiele do życzenia. Lokalne organizacje partyjne działały często bez porozumienia z centralą partyjną, której siedziba ze względu na bezpieczeństwo nielegalnych przecież działaczy była poza granicami Polski. Łączność była marna, instrukcje i dyrektywy przychodziły z opóźnieniem, a zdarzało się, że odrzucane były, jako nieodpowiadające aktualnej sytuacji. Rozpowszechniany przez przeciwników propagandowy obraz monolitycznej, zdyscyplinowanej i znakomicie zorganizowanej partii niewiele miał wspólnego z rzeczywistością.

W PRL badania nad dziejami ruchu komunistycznego zmonopolizowane zostały przez historyków partyjnych cieszących się szczególnym zaufaniem władz oraz znajdujących się na bocznym torze byłych działaczy KPP. Nawet jednak w tych grupach zróżnicowany był stopień zaufania, co wyrażało się w różnicowaniu dostępu do źródeł. Nie oznacza to jednak, że wtajemniczeni wyższych kręgów pisywali lepsze prace. Często bywało odwrotnie, bowiem wyższy krąg wtajemniczenia szedł w parze z silniejszą presją ideologiczną.

Prace poświęcone dziejom ruchu komunistycznego w Polsce, poza nielicznymi wyjątkami, były skażone aktualnymi oczekiwaniami ideologicznymi władzy. Było to szczególnie widoczne w sferze wniosków i uogólnień. Simoncini ma tego świadomość i bardzo ostrożnie korzysta z literatury przedmiotu starając się, tam gdzie tylko to możliwe, opierać się na źródłach.

Obraz ruchu komunistycznego, który wylania się z tej książki, jest raczej ponury. Znaczna ilość energii kierowana była na walki wewnętrzne, zaś program partii nieuchronnie spychał ją na margines społeczny. Cały czas wierzono, że rewolucja proletariacka jest kwestią najbliższej, lub niedalekiej przyszłości i że wówczas partia stanie na czele wielkiego ruchu mas. Były to złudzenia.

Książka Simonciniego pozwala spojrzeć na dzieje ruchu komunistycznego w Polsce z perspektywy cudzoziemca. Również z tego powodu warta jest lektury.

Andrzej Garlicki

Edward J. P a ł y g a, *Dyplomacja papieska, 1914-1989 (specyfika własnej podmiotowości i form stosunków z państwami)*, Spółka Wydawnicza „Heliodor”, Warszawa 1993.

Pojawienie się pracy pod takim tytułem budzi zrozumiałe zaciekawienie. Polscy historycy, co najmniej od czasów A l b e r t a n d i e g o, a więc od z górą dwóch stuleci, podejmują trud penetracji przebogatych zespołów źródłowych odnoszących się do stosunków dyplomatycznych pomiędzy